

Adolescents i retraïment social

José Luis Rodríguez Illera (Universitat de Barcelona)

Saitó Tamaki. *Hikikomori. Adolescence without End*.

Minneapolis, University of Minnesota Press, 2013, 193 p.

Cal agrair a la Universitat de Minnesota la traducció i publicació d'alguns clàssics japonesos recents de les ciències socials, com el que ens ocupa. així com la col·lecció d'assajos sobre els mitjans i el món del còmic i de l'animació (anomenada «Mechademia», ja amb 10 volums). Com succeeix des de fa bastants dècades, el que passa al Japó acaba ressonant a Occident, moguts potser per aquest sentiment d'admiració i llunyania a què es refereix Napier (2007), el «japonisme» en pintura que comença a mitjans del XIX a França, i d'una certa incomprensió. Per anar més enllà de l'estupor, o del fanatisme, cal intentar comprendre'ls de la manera en què ells mateixos teoritzen sobre un conjunt de moviments socials, especialment dels seus joves i adolescents, encara que també dels seus adults.

La publicació en anglès (2013) d'un llibre de Saitó Tamaki, *Hikikomori. Adolescence without End*, pot considerar-se molt rellevant per a nosaltres, tant per l'impacte que va tenir en el propi Japó quan es va publicar originalment (1998) com per la difusió del concepte en tot el món. Els *hikikomori* són joves i adults (la seva edat mitjana és d'uns 32 anys i mig, encara que molts comencen en els inicis de la seva vintena) que viuen amb els pares, tancats a la seva habitació, alimentant-se bàsicament de sopes i fideus liofilitzats, passant dies i setmanes sense sortir, dormint i consumint quantitats ingents de *manga*, còmics, o *anime*, dibuixos animats, o

sèries de televisió basades en *anime* o en *manga*, o tot el que els brinda Internet. D'alguna manera, estan en l'univers *otaku* (una mena de fans del *manga* i l'*anime*) però sense sortir de casa. *Hikikomori* s'ha traduït a l'anglès com retraïment o aïllament (*withdrawal*), específicament com aïllament social –i més que a les persones que el pateixen també es refereix al conjunt de símptomes.

Els *hikikomori* són en algunes ocasions portats pels seus pares a la consulta mèdica o psicològica, en aquest cas a la de Saitó que va ser el primer a escriure i donar nom a aquest fenomen. Cal pensar que les dades sobre el nombre d'aquests joves-adults que no volen abandonar l'adolescència, segons la hipòtesi de Saitó, és molt difícil de saber, entre altres coses pel secretisme que envolta aquestes relacions familiars. Algunes extrapolacions fetes a partir d'enquestes parlen de 700.000 o més en tot Japó i uns 300.000 a Corea –el que pot semblar una xifra exagerada, de proporcions epidèmiques. Encara que també s'han detectat casos d'*hikikomori* en altres països (Estats Units, França, Espanya, i alguns més), però sempre de forma molt limitada i sense arribar a constituir alarma social.

Saitó escriu el seu llibre destinat a un públic ampli, no especialitzat, amb el doble propòsit d'oferir una certa teoria que descriu i expliqui la simptomatologia, així com per oferir també una proposta d'intervenció i solució. En primer lloc,

procedeix a una descripció més precisa: els *hikikomori* solen iniciar els seus episodis d'aïllament social a partir d'abandonar l'escola, final de secundària o inici d'universitat, en general per un fracàs escolar o personal; descriu algunes pautes de la seva conducta a casa seva, en la relació amb els seus pares; procedeix a una explicació diferencial, distingint aquest retraïment social d'altres malalties/sintomatologies que comparteixen alguns dels seus símptomes (p.e. depressió, ciclotímia, trastorns de personalitat, *borderline*, etc.) i, sobretot, emfatitza el caràcter no només psicològic dels *hikikomori*, explicant que no es tracta d'alguna cosa que pugui «curar-se» únicament amb una teràpia individual. Aquest conjunt de precisions, bastant més ampli que les que sintetitzem aquí, mostra bé l'experiència de Saitó, uns 200 casos tractats, i el seu interès professional i personal.

Pel que fa a la proposta d'intervenció, Saitó advoca per una perspectiva del que a Occident anomenaríem «teràpia familiar», molt centrada en la família donant-los eines discursives i estratègies proves per intentar gestionar una situació molt complexa i difícil. Res massa original des del punt de vista teòric ni aplicat, però probablement l'enfocament més adequat per a les famílies i els seus *hikikomori*.

S'ha comparat els *hikikomori* amb els joves «NINI», o «NEET» en el seu origen anglès, tot i que no semblen ser el mateix. Aquests últims s'associen amb les característiques socials i personals dels joves a l'atur, en una situació potser d'anomia, sense regles ni objectius ni solucions, amb les dificultats de donar sentit a la seva vida. Però no són necessàriament retrets, ni consumeixen mitjans de manera constant. Tampoc tindria sentit comparar-los amb els anomenats nadius digitals.

Més aviat, els *hikikomori* semblen ser un tipus molt específic de fans o d'*otaku*, que han accelerat el seu aïllament pels motius exposats per Saitó. Cal no oblidar la pressió constant que reben, sobretot els homes, en el sistema educatiu japonès, ja des de molt petits (Ben-Ari, 1997), i que augmenta la possible sensació de fracàs quan passen a la vida adulta o no aconsegueixen arribar en condicions que consideren adequades. Ni tampoc es pot oblidar el consum constant de *manga*, videojocs i *anime*, alguns amb un impacte semblant a Occident (des de *Mazinger Z* fins a *Bola de Drac*, o pel·lícules d'animació com *El viatge de Chihiro*), però molts altres més desconeguts per a nosaltres.

Aquest consum de narratives visuals ha estat investigat i teoritzat en múltiples ocasions, i és un fenomen que ja ha arribat aquí, per descomptat, convivint amb les narratives autòctones i les nord-americanes, mostrant l'impacte de fenòmens mundials com els *Pokémon* en el seu moment o els *Pokémon Go* recentment. Esperem que no es produeixin els efectes devastadors descrits en el llibre de Saitó o, com a mínim, que els *otaku* occidentals adoptin altres formes menys radicals de defensar-se de les exigències socials i escolars.

Referències

- Ben-Ari, E. (1997) *Japanese Childcare. An Interpretative Study of Culture and Organization*. Londres, Kegan Paul.
- Napier, S. (2007) *From Impressionism to Anime: Japan as Fantasy and Fan Cult in the Mind of the West*. Nova York, Palgrave-MacMillan.